

Akčný plán pre európsku krajinu

Kozová, M.: Action Plan for the European Landscape. Životné prostredie, 2011, 45, 6, p. 301 – 303.

In the last 30 years the interest of researchers, planners, managers and policy makers about landscape has been increased. Key principal documents have been developed to address the protection, planning and management of landscape. The *European Landscape Convention* submitted in Florence, Italy in 2000 is particularly important document of the Council of Europe. It should also highlight the activities of the *European Conference of Ministers* responsible for spatial and regional planning. New ideas to strengthen the importance of landscape as a major topic in development policies at European level brought the ministerial conferences the *Environment for Europe*. Already today there are several policies and strategies of the European Union, which significantly affect the landscape and its use. They are the *Common Agricultural Policy, Regional Development Strategy, European Sustainability Strategy, Climate Change Programme, Resource Environmental Efficiency Strategy, Biodiversity Policy* and others. What is lacking in the current situation in Europe is an effective mechanism about how to coordinate cooperation among researchers – planners – policy makers, and thereby contribute to more efficient use of experience and knowledge of the latest research results in policies on development of landscape. Therefore, a community of professionals from landscape-related disciplines started to discuss very intensively about the vision how to improve the current situation. The article summarizes the main conclusions and recommendation of the science-policy briefing in Florence (October 2010) and the seminar *Landscape in Changing World* in Brussels (October 2011). Both events brought fruitful contributions to two points: how to create a *European Landscape Forum* and define steps for implementation of the *Action Plan for the European Landscape*.

Key words: landscape, European Landscape Forum, Action Plan for the European Landscape

Dôležitou úlohou, ktorá stojí pred vedcami, plánovačmi a politikmi v Európe už niekoľko desaťročí, je nájsť účinné mechanizmy, ako zefektívniť prenos vedeckých poznatkov z výskumu krajiny do praxe a európskych politík. Touto témou sa v posledných rokoch zaoberali viaceré medzinárodné kongresy, konferencie, sympóziá a semináre organizované významnými vedeckými organizáciami a profesionálnymi združeniami, ktoré sa venujú krajine. Kľúčovú úlohu už takmer 30 rokov zohráva *Medzinárodná asociácia pre krajinnú ekológiu (IALE)*, založená v roku 1982, a jej regionálne organizácie. V ostatných desiatich rokoch boli v rámci Európy založené aj ďalšie významné vedecké iniciatívy. Ako príklad možno uviesť *Landscape Europe*, založenú v roku 2001, ktorá predstavuje vedúcu medzinárodnú sieť pre hodnotenie, plánovanie a manažment udržateľných, multifunkčných krajín vo svetle globálnej zmeny, ochrany biodiverzity a sociálno-ekonomickej integrácie. Na podporu implementácie

Európskeho dohovoru o krajine vznikli postupne od roku 2006 tri medzinárodné siete: *Medzinárodná sieť univerzít (UNISCAPE)*, *Medzinárodná sieť mimovládnych organizácií (CIVILSCAPE)* a *Medzinárodná sieť miestnych a lokálnych autorít (RECEP-ENELC)*. V júli 2009 bola po niekoľkoročnej príprave založená počas Európskej IALE konferencie (Salzburg, Rakúsko) *Európska asociácia pre krajinnú ekológiu*.

V Európe v súčasnosti pôsobia desiatky ďalších organizácií, združení a iniciatív, ktoré sú svojou orientáciou zamerané na krajinu. Tieto organizácie, asociácie alebo iniciatívy majú vo svojich programoch aj prenos poznatkov do plánovacej praxe a viaceré z nich majú ambíciu prispieť svojou činnosťou k urýchleniu prenosu vedeckých poznatkov do procesu tvorby európskych politík. Chýba však vzájomná koordinácia tohto ich úsilia s cieľom prepojiť dostupné poznatky z výskumu krajiny a v syntetickej forme ich poskytnúť tvorcom európskych politík.

Prednášatelia konferencie *Žijúca krajina* počas jedného z diskusných blokov. Prvú sprava je hlavný organizátor konferencie profesor Bas Pedroli z Univerzity vo Wageningene, prvá zľava je Pavlína Mišíková z Ministerstva životného prostredia SR (Aula Magny rektorátu Univerzity vo Florencii, 2010). Foto: Mária Kozová

Diskusia vedcov a politikov na vedecko-politickom brífingu vo Florencii (október 2010)

Významný príspevok k téme prenosu poznatkov vedy do praxe priniesla medzinárodná konferencia *Žijúca krajina* (*Living Landscape*, 18. – 19. októbra 2010, Florencia, Taliansko), ktorá sa konala pri príležitosti 10. výročia podpísania *Európskeho dohovoru o krajine*. V rámci prvého dňa konferencie sa konal vedecko-politický brífing, ktorý bol zorganizovaný v spolupráci s organizáciami *Európska spolupráca v oblasti vedecko-technického výskumu* (COST) a *Európska nadácia pre vedy* (ESF). Pri príležitosti vedecko-politického brífingu vydali COST a ESF dokument *Krajina v meniacom sa svete – premostenia rozdielov, integrácia disciplín, služby pre spoločnosť*, v ktorom bola spracovaná stručná analýza dnešného výskumu krajiny a bolo načrtnuté jeho ďalšie smerovanie (ESF-COST, 2010). Na brífingu sa zdôrazňovali štyri kľúčové témy, ktoré sú dôležité z hľadiska riešenia súčasných sociálno-ekonomických a environmentálnych problémov a koordinácie integrovaného výskumu krajiny:

Téma 1 – Krajina ako náš spoločný záujem: zabezpečenie krajiny ako spoločného statku;

Téma 2 – Korene a cesty: mobilita a premeny životných štýlov, demografické zmeny;

Téma 3 – Reakcie a odolnosť: dlhodobá transformácia krajiny, doterajšia adaptácia;

Téma 4 – Smerovanie: krajina ako východisko a kontext budúcej zmeny.

Podľa dokumentu ESF-COST (2010) by tieto témy mali tvoriť základ pre budúce programy výskumu krajiny na európskej úrovni. Záverečné odporúčania z brífingu sa zamerali na formulovanie vízie a stratégie pre integrovaný výskum európskej krajiny a jeho spôsob praktického využitia. Diskutovalo sa tiež o potrebe vytvoriť *Európske fórum o krajine*.

Predloženie konceptu Akčného plánu pre európsku krajinu na seminári v Bruseli (október 2011)

V nadväznosti na záverečné odporúčania vyššie uvedeného vedecko-politického brífingu sa dňa 14. októbra 2011 konal na úrade COST v Bruseli seminár *Krajina v meniacom sa svete*. Na seminári sa zúčastnilo viac ako 50 pozvaných účastníkov: tvorcov európskych politík, výskumných pracovníkov a ďalších odborníkov, ktorí sa venujú výskumu krajiny. Seminár bol organizovaný s podporou ESF a COST a v spolupráci so sieťou univerzít UNISCAPE a interdisciplinárnou sieťou vedeckých národných pracovísk *Landscape Europe*. Hlavným cieľom seminára bolo

prediskutovať a definovať konkrétne kroky *Akčného plánu pre európsku krajinu* (*Akčný plán*), ktoré by prispeli k efektívnejšiemu presadzovaniu a implementovaniu výsledkov výskumu krajiny do európskych politík a do života spoločnosti. Návrh postupu krokov iniciatívne sformulovali Pedroli, Fairclough (2011) a tento materiál tvoril podklad na diskusiu na seminári. Návrh *Akčného plánu* bol, na základe pripomienok predložených na seminári a ďalších námetov doručených predkladateľom *Akčného plánu*, prepracovaný a doplnený (Fairclough, Pedroli, 2011). Obsahuje logické usporiadanie a charakteristiku siedmich krokov (Pedroli, Fairclough, 2011; Fairclough, Pedroli, 2011):

- A. Posúdiť požiadavky politík (konceptií) z hľadiska potrebných informácií o krajine a nájsť možnosti, ako efektívne využiť výsledky výskumu krajiny v rámci európskych politík;
- B. Identifikovať konkrétne problémy, ktoré treba v krajine riešiť a podporiť integráciu a syntézu existujúcich dostupných údajov;
- C. Aktuálne definovať konkrétne problémy, ktoré treba v krajine riešiť, až na lokálnu úroveň praktických problémov;
- D. Vyhľadať existujúce údaje, prebiehajúce projekty a dostupné znalosti;
- E. Pri výbere naliehavých lokálnych problémov vychádzať zo štyroch základných tém definovaných na vedecko-politickom brífingu vo Florencii (2010);
- F. Pri výskume krajiny uplatňovať integrované a inovatívne prístupy a posilniť vzájomnú interdisciplinárnu diskusiu o ďalšom rozvoji krajiny so zapojením verejnosti;
- G. Preformulovať problémy a odozvy a vytvoriť cyklus: výskum – politika – opatrenia.

Ďalšie informácie o výsledkoch vedecko-politického brífingu (Florencia, 2010) a seminára (Brusel, 2011) sú v článku Kozovej (v tlači).

Záverečné odporúčania ako vytvoriť Európske fórum o krajine

Seminár v Bruseli, ktorý sa konal 14. októbra 2011, vytvoril silnú platformu a širokú podporu na prijatie opatrení, ktoré vedú k realizácii myšlienok brífingu usporiadaného vo Florencii (október 2010). Účastníci na obidvoch podujatiach zdôrazňovali, že už dnes aktívne pôsobi v rámci Európy veľký počet rôznych profesionálnych spoločností, sietí a iniciatív, ktoré by mohli vytvoriť dobrý základ pre *Európske fórum o krajine (Fórum)*. Fórum by malo mať za cieľ prispieť k efektívnejšiemu prepojeniu a koordinovaniu odborného potenciálu už existujúcich sietí, organizácií, združení a iniciatív. Malo by mať formu „koalície“ alebo „siete“ existujúcich organizácií a sietí, ktoré sa venujú problematike ochrany, plánovania a manažmentu krajiny. Na zabezpečenie jeho činnosti by sa mali vytvoriť pracovné skupiny, do ktorých sa odporúča zapojiť – okrem krajinných ekológov a odborníkov zo súvisiacich prírodovedných disciplín – aj sociológov, ekonómov, environmentálnych psychológov, právnikov a ďalších špecialistov. Takto zostavené Fórum by mohlo účinne prispieť k realizácii *Akčného plánu*. Fórum by malo slúžiť ako platforma pre spoločnú diskusiu k zásadným európskym dokumentom, ktoré môžu ovplyvniť využívanie európskej krajiny. Jeho ambíciou je pôsobi ako nezávislý orgán pre Európsku komisiu, generálne riaditeľstvá a účinne prenášať najnovšie vedecké poznatky a praktické skúsenosti dotýkajúce sa ochrany, plánovania a manažmentu krajiny do praxe a rozvojových politík.

Diskusia na seminári poukázala tiež na to, že v aktuálnej priestorovej politike EÚ chýbajú špecifické mechanizmy regionálnej spätnej väzby, ktoré by pomáhali hľadať riešenia pre veľký počet rozmanitých štruktúr vidieckej a mestskej krajiny s prihliadnutím na ich sociálno-ekonomický a demografický profil a krajinný vzhľad. Aby sa tieto ciele podarilo naplniť je potrebné presadiť nové formy spravovania (*governance*), medzirezortnej komunikácie a nové metódy participačných procesov, ktoré by posilnili dosiahnutie spoločných záujmov všetkých zainteresovaných subjektov, vrátane verejnosti. Odborníci už dlhodobo upozorňujú aj na skutočnosť, že v rámci environmentálnej politiky EÚ nemá krajina adekvátne postavenie. Ochrana, plánovanie a manažment krajiny by si žiadali komplexnú úpravu formou smernice alebo iného záväzného dokumentu.

* * *

Na základe diskusie zo seminára v Bruseli (október 2011) a ďalších zaslaných námetov sformulovali Fairclough, Pedroli (2011) šesť opatrení, ktoré predstavujú kľúčové míľniky pre najbližšie roky:

- *Opatrenie č. 1: (december 2011 až marec 2012):* Spresniť, dopracovať a schváliť *Akčný plán* ako východiskovú

platformu pre ďalšie kroky a začať efektívnejšie propagaovať myšlienky súvisiace s návrhom *Akčného plánu*.

- *Opatrenie č. 2 (jar 2012):* Postupne rozširovať komunitu vedcov, ktorá sa zapojí do realizácie *Akčného plánu*, a ktorá vytvorí základ pre Fórum ako interdisciplinárnej platformy vedeckej komunity.
- *Opatrenie č. 3 (priebežne v roku 2012):* Využiť aj ďalšie formy vyhľadávania vhodných odborníkov, akými sú webové stránky, propagačná literatúra, prezentácie informácií na odborných podujatiach, čím by sa prispelo k rozšíreniu účasti odborníkov a vytvorenie výsledného interdisciplinárneho Fóra.
- *Opatrenie č. 4 (2012 – 2013):* Organizovať workshopy a zamerať sa na ďalšie rozširovanie Fóra o odborníkov zo sociálnych, politických a ekonomických vied, územného plánovania a regionálneho rozvoja.
- *Opatrenia č. 5 a 6 (2013 – 2014):* V strednodobom horizonte vytvoriť plne funkčné Fórum, ktoré by do svojich radov ako členov pritiaхло tvorcov európskych politík, plánovačov na národnej a európskej úrovni a tiež odborníkov z praxe. Prezentovať pozitívne príklady a organizovať podujatia zaujímavé aj pre riadiacich pracovníkov a tvorcov politík. Posilňovať efektívne formy spolupráce s existujúcimi organizáciami v rámci Európy a vytvárať pracovné skupiny na realizáciu úloh *Akčného plánu*.

Príspevok vznikol vďaka podpore v rámci OP Výskum a vývoj pre projekt ITMS 26240120002 Centrum pre rozvoj sídelnej infraštruktúry znalostnej ekonomiky, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a projektu VEGA č. 2/0016/11 Socio-ekologické faktory strategického plánovania a manažmentu krajiny v podmienkach demokracie a trhovej ekonomiky.

Literatúra

- ESF-COST: Landscape in a Changing World: Bridging Divides, Integrating Disciplines, Serving Society. 2010, 15 p. (<http://www.esf.org/publications/science-policy-briefings.htm>)
- Fairclough, G., Pedroli, B.: Towards a European Landscape Forum. Draft Action Plan (version II) for and from the European Landscape Research Community. 2011, 10 p. ms.
- Kozová, M.: Akčný plán pre európsku krajinu – výzva k posilneniu vzťahu medzi krajinnou ekológiou a environmentálnou politikou. In: Zborník z konferencie Cesty k udržateľnej budúcnosti, Dobříš + 20. Bratislava : Geografický ústav SAV (v tlači).
- Pedroli, B., Fairclough, G.: Draft Action Plan for the European Landscape, Landscape in a Changing World. An Invitational Seminar Following the ESF-COST Science Policy Briefing Nr. 41. Brussels, 2011, 6 p. ms.

Prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., kozova@fns.uniba.sk
Katedra krajinej ekológie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Mlynská dolina B-2, 842 15 Bratislava